

Mari van Iersel Maandpraatje

Tijd voor andere zaken

Als ik naar mijn bijen ga heb ik altijd twee dingen bij me: de kastkaarten en mijn foto toestel. De kastkaart om na te gaan wat er ook alweer met volk X of Y aan de hand is en het foto toestel om onmiddellijk vast te leggen wat er voor bijzonder is - en er is altijd wel iets bijzonders. Bij het opruimen van de raten van een volk dat beroofd was, viel me op dat er vreemde witte structuren in de cellen zaten. Ze leken op de wanden zoals een solitaire bij ze in een nestgang bouwt, als scheiding tussen de afzonderlijke cellen. Toen ik er een vergrootglas bijhaalde bleken het suikerkristallen te zijn. De rovende bijen hadden de vloeibare suikeroplossing meegenomen en nog niet de tijd genomen om de achtergebleven suikerkristallen op te lossen en mee te nemen. Het zien van deze kristallen was de oplossing van een raadsel.

Het hele jaar door vind ik suikerkristallen op de onderlegger bij het tellen van mijten. Dat vond ik een verontrustend teken, met name in de wintertijd. Er hoort geen gekristalliseerde suiker in de raten te zitten. In de winter kan een volk niet overleven op droge suiker. Bij controle van de voedsel-

voorraad kon ik nooit gekristalliseerde suiker vinden. Waar kwamen die kristallen op de onderlegger dan vandaan? De rovende bijen hebben me laten zien dat er suikerkristallen in de gesloten cellen met voer aanwezig kunnen zijn. Bij het verplaatsen van suikervoorraden of het opnemen van de suiker in de wintertijd laten de bijen de kristallen vallen en die vindt de imker dan op de onderlegger. Zie ook 'Buitensnippers' in de oktoberaflevering van Bijenhouden, pagina 19.

Het volk verdwenen. En de oorzaak?

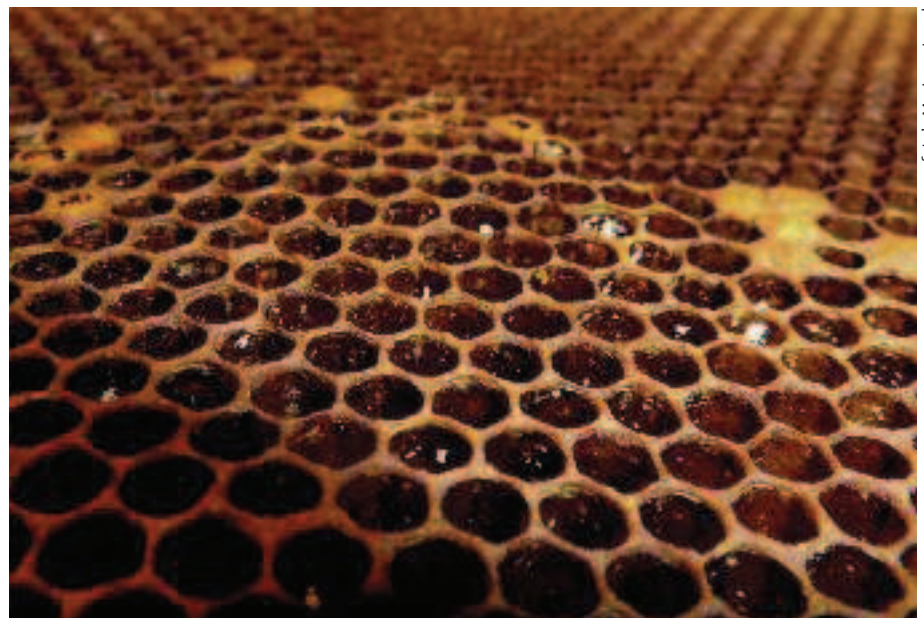
De exacte oorzaak van het verdwijnen van een volk met achterlating van broed, stuifmeel en honing is niet zo gemakkelijk te achterhalen. Aan stuifmeel en suiker kun je niet zien wat het probleem was. Aan eventueel achtergebleven broed is meer te zien. Dat broed bestaat meestal uit poppen die op het punt stonden om uit te lopen. Als je voorzichtig met een pincet de celdeksels van het achtergebleven broed verwijdert en de volwassen pop eruit trekt, kun je misschien iets wijzer worden. Zeker als het verdwijnen van het volk recent is, zijn de poppen nog gaaf en is er nog iets aan te zien. Hoe zien de

vleugels eruit? Gaaf of misvormd? Zijn er varroamijten op de pop of in de cel? Is er een poederachtig wit hoopje tegen de bovenwand van de cel gekleefd? Dat zijn uitwerpselen van de varroamijt. Hoe die daar terechtkomen, wordt beschreven in het artikel 'Gedrag van de varroamijt in de broedcel' door Gerard Donzé en anderen. Mijten ontlasten zich op een ordentelijke manier om het leven van hun gastheer niet te bemoeilijken met onhygiënisch gedrag. Zie Bijen 8(5): 140 (1999).

Witachtige structuren onder in de cel zijn normale uitwerpselen van de bijenlarven, daar gedeponeed bij de overgang naar het popstadium. Een larf ontlast zich pas als zij geen voedsel meer hoeft op te nemen. De ontlasting blijft onder in de cel achter, buiten het spinsel van de pop. Als de imker een raam met restanten broed vastpakt, met de onderlat naar zich toegekeerd, en vanaf die onderlat over de cellen kijkt, en hij ziet dan op veel plaatsen die witte hoopjes poeder die bovenaan tegen de celwanden zitten, dan was er een aanzienlijke varroaibesmetting. Een volk dat goed gezond is, poetst de cellen als het broed is uitgelopen. Als de imker veel witte vlekken vindt, was het volk al

Suikerkristallen in de cel

De hoopjes wit poeder tegen de celwanden zijn varroaontlasting

zover heen dat het de energie niet meer op kon brengen om het broednest schoon te houden. In zo'n geval mag de imker ervan uitgaan dat de varroamijt de ondergang van het volk heeft bewerkstelligd. Dat betekent nog geen falende varroabestrijding maar het is wel een reden om na te gaan of die mogelijk niet goed of niet op tijd is uitgevoerd.

Zurück zur Natur in 1902

Bij het voorbereiden van een lezing over de geschiedenis van de bijenteelt stuitte ik op een boekje uit 1902 met als titel 'Zurück zur Natur'. Naar mijn idee was in 1902 alles nog natuur, dus werd ik erg nieuwsgierig naar wat de man bedoeld kon hebben. Wil hij weer bijhouden in holle bomen? In Klotzbeuten of korven? De auteur, de heer Kirchner pleit ervoor bijen te houden in de Gravenhorster boogkorf met beweegbare ramen. Het blijkt echter niet de imker te zijn die terug moet naar de natuur, maar de boer. Want het blijkt te gaan om de bijenweide die ernstig achteruit gaat door andere productiemethoden in de veeteelt. Waar voorheen het vee zelf op onbewerkte bodem zijn voedsel moest zoeken, wordt nu het land bewerkt en wordt het product van de akkers aan het vee gevoerd. Hierdoor gaan veel wilde drachtplanten verloren en dat is iets wat imkers altijd betreuen.

Hij berekent dat de bijenteelt voor 80 miljoen mark aan de Duitse economie bijdraagt. Daarin vindt hij een rechtvaardiging om de boeren te vragen met de bijenteelt rekening te houden. Merkwaardig genoeg ziet hij slechts hier en daar een bijenstand als hij door de dorpen wandelt. De bezitter daarvan is gewoonlijk de dominee, de pastoor of de onderwijzer van die plaats en dat terwijl de boer het meeste voordeel heeft van de honingbij door bestuiving. Als verzachtende omstandigheid voert hij aan dat de drukte bij de bijen samenvalt met de drukke werkzaamheden van de boer op het land. De arbeider echter zou in zijn vrije tijd wel aan bijenteelt kunnen doen, maar die ontbreekt het aan kapitaal om een bijenstal met inrichting te kunnen bekostigen. Ook zouden artsen de geneeskraft van honing in hun praktijk kunnen inzetten.

Dat alles maakt wat de schrijver van het boekje betreft, dat de boeren de producten op hun akkers zouden moeten aanpassen

'Zurück zur Natur' afkomstig uit de voormalige bijenbibliotheek van de NCB

aan de voedselbehoeften van de bijen. Zo wordt de natuurlijke gang van zaken hersteld. Waar voorheen de bijen hun voedsel haalden op de braakliggende weidegronden, kunnen nu de bijen in hun behoefte voorzien op een goed overdachte teelt van veevoer. Gewassen die daarvoor in aanmerking komen zijn verschillende klaver-soorten, seradella, phacelia, boekweit en zonnebloemen. Een win-winsituatie voor iedereen. Boeren hoeven geen veevoer te importeren en de armoe van de gewone man kan met bijenproducten verminderd worden.

Ferdinand Gerstung merkt in 1910 op: "Tegenwoordig (1910) zijn de levenswaarden zo geworden dat je kennis moet hebben van het leven van de bijen". Daarmee zijn de belangrijkste aspecten van het Deltaplan en de visie Bijenhouderij en insectenbestuiving al aan het begin van de twintigste eeuw aan de orde gesteld: meer imkers, meer dracht en meer kennis. Hoe zal dat over 100 jaar zijn?

Delatuin en voorlichting

Delatuin, een nieuwe term, gehoord bij een lezing over solitaire bijen. Iedereen weet dat de DELA een begrafenisonderneming is. De gedachtensprong naar grafzerken van graniet, grint en natuursteen, opge-

fleurd met slechts een groenblijvende struik, is dan snel gemaakt. Als imkers moeten we het met lede ogen aanzien dat veel tuinen veranderd worden in onderhoudsvrije monumenten van graniet en grint, in een delatuin. Dit verschijnsel hangt samen met de moderne, hectische manier van leven. Dat is iets wat we natuurlijk niet zomaar even veranderen. Het minste wat we als imkers kunnen doen is om onze medemens er met behulp van voorlichting bewust van te maken dat elke delatuin een stukje verwoestijning is van onze natuurlijke omgeving. Die voorlichting kan gegeven worden op markten en op andere plaatsen waar we de bijenhouderij promoten. Een erg goed idee vind ik het om NBV-folders uit te delen na het scheppen van een zwerm. Folder 4 'Bloemen en bijen' is hiervoor heel geschikt. Op zo'n moment staan de bijen erg in de belangstelling en zullen mensen zich eerder in de folder verdiepen dan wanneer deze in het voorbijgaan van een marktkraampje wordt meegenomen. Folders kunnen aangevraagd worden bij het secretariaat van de NBV. Afdelingen mogen per jaar 50 folders gratis aanvragen, portokosten worden wel in rekening gebracht. Zie ook de website www.bijenhouders.nl, klik Voorlichting.

Een typische delatuin

Het weer in december

Ko Zoet

Over de periode 1971-2000 gelden als normaal: 44 uren zonneschijn; 77 millimeter neerslag en een gemiddelde maximumtemperatuur van 6,4°C.

Jaar	Zon (uren)	Neerslag(mm)	Max. temp (°C)
2004	N	- (49)	N
2005	+(61)	- (57)	N
2006	N	N	++ (9,0)
2007	++ (72)	N	N
2008	++ (81)	- (43)	- (5,1)